

TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ ĮTAKA KAUNO REGIONUI

Violeta Naraškevičiūtė, Aida Barkauskaitė
Kauno Technologijos universitetas

Anotacija

Pastaruoju laikotarpiu vis didesnę reikšmę įgyja tiesioginių užsienio investicijų judėjimas. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo siekia įvairios pasaulio šalys, valstybės stengiasi pritraukti kuo didesnes šių investicijų apimtis dėl tiesioginių užsienio investicijų sukuriamos naudos. Tiek visame pasaulyje, tiek Lietuvoje yra atliekama įvairių tyrimų, siekiant išsiaiškinti tiesioginių užsienio investicijų poveikį šalies ekonomikos plėtrai, tačiau nėra mokslinių diskusijų ir tyrimų, kurie įvertintų šių investicijų naudą tam tikram šalies regionui, jo ekonominei plėtrai. Pastaruoju laikotarpiu Kauno regionas pagal savo sukuriamą bendrojo vidaus produkto dydį bei pritraukiamas tiesioginių užsienio investicijų apimtis yra antrasis Lietuvoje, todėl jo vaidmuo šalies ekonomikoje yra itin svarbus. Straipsnyje atliekama teorinė tiesioginių užsienio investicijų įtakos analizė, tiesioginių užsienio investicijų apimčių ir struktūros Kauno regione analizė ir investicijų poveikio šio regiono ekonominei plėtrai tyrimas. Tiesioginės užsienio investicijos gali atnešti įvairios naudos šaliai, prisidėti prie bendrojo vidaus produkto augimo, darbo našumo didėjimo, sukurti naujas darbo vietas ir taip prisidėti prie nedarbo mažėjimo, taip pat jos sukuria galimybę technologijų ir įgūdžių perėmimui iš užsienio valstybių. Gauti tyrimo rezultatai parodė, jog tiesioginės užsienio investicijos daro reikšmingą ir teigiamą įtaką Kauno regiono ekonominei plėtrai per bendrojo vidaus produkto ir darbo našumo didėjimą, tarp minėtų veiksnių ir tiesioginių užsienio investicijų buvo nustatytos stiprios teigiamos priklausomybės. Kadangi nustatyta, jog tiesioginės užsienio investicijos turi teigiamą įtaką Kauno regiono ekonominei plėtrai, šio regiono verslininkai bei šiam regionui priklausančios savivaldybės turėtų stengtis didinti Kauno regiono patrauklumą užsienio investuotojų atžvilgiu.

Reikšminiai žodžiai: tiesioginės užsienio investicijos, Kauno regionas, ekonominė plėtra.

Įvadas

Tiesioginės užsienio investicijos yra įvardijamos kaip viena iš efektyviausių priemonių padedančių pagerinti šalies bei atskirų jos regionų ekonominį augimą. Šios investicijos vaidina svarbų vaidmenį daugelio šalių ekonomikoje, jos tampa lemiamu nacionalinės plėtros strategijos elementu daugelyje valstybių. Tiesioginės užsienio investicijos reikšmingas veiksnys daugelio šalių ir jos regionų ūkiams, o itin didelę reikšmę turi mažoms ir nelabai pasaulyje žinomoms valstybėms.

Tiesioginės užsienio investicijos gali daryti įtaką ne tik visos šalies ekonominei plėtrai, tačiau ir atskiriems šalies regionams, todėl tiesiogines užsienio investicijas svarbu analizuoti ne tik visos šalies mastu. Tiesioginių užsienio investicijų įtaką ekonomikai tyrė daugybė autorių, tokių kaip C. Moraru (2013), E. M. Ekanayake ir J. R. Ledgerwood (2010), S. Zenasni ir A. Benhabib (2013), D. Laskienė bei I. Pekarskienė (2011) ir kiti. Tačiau nors mokslinėje literatūroje gausu tyrimų atliekamų tiriant tiesiogines užsienio investicijas bei jų įtaką ekonominei šalies plėtrai, rasti tyrimų nagrinėjančių tiesioginių užsienio investicijų įtaką tam tikram šalies regionui yra itin sudėtinga. Kauno regionas pagal sukuriamą bendrojo vidaus produkto dydį bei pritraukiamas tiesioginių užsienio investicijų apimtis pastaruoju laikotarpiu Lietuvoje yra antrasis, todėl atlikti tiesioginių užsienio investicijų vertinimą Kauno regionui yra ypač aktualu.

Darbo tikslas – atlikti tiesioginių užsienio investicijų įtakos Kauno regionui vertinimą.

Tyrimo objektas – tiesioginės užsienio investicijos Kauno regione.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti teorinius tiesioginių užsienio investicijų įtakos aspektus.
2. Atlikti tiesioginių užsienio investicijų apimčių ir struktūros Kauno regione analizę.
3. Išanalizuoti tiesioginių užsienio investicijų įtaką Kauno regiono ekonominei plėtrai.

Tyrimo metodika

Duomenys tyrimui naudojami iš Oficialiosios statistikos portalo (2014), o darbo našumas tyrimo modelyje bus apskaičiuojamas kaip vieno dirbančio asmens sukurtas bendrojo vidaus produkto dydis. Tyrimo nagrinėjama TUI įtaka Kauno regionui, tačiau nenagrinėjami veiksniai lemiantys TUI atėjimą ir pasiskirstymą. Tyrimo laikotarpis apima 2004-2012 m., kadangi duomenys apie TUI Kaune regione už 2013 m. dar nėra pateikiami. Siekiant nustatyti TUI įtaką Kauno regionui, skaičiuojami TUI ir ekonominių rodiklių koreliacijos koeficientai ir tikrinamas jų reikšmingumas. Analizės metu, nustatant t_{kritis} reikšmę naudojamas 0,05 pasikliautinumo lygmuo. Tyrimo yra naudojami sisteminės mokslinės literatūros analizės, koreliacinės analizės, statistinių duomenų tyrimo bei grafinės analizės metodai.

Teoriniai tiesioginių užsienio investicijų įtakos aspektai

Dauguma pasaulio valstybių vis palankiau priima tiesiogines užsienio investicijas (toliau – TUI), nes dažnai šios investicijos didina kapitalą į tas šalis, kurios nepajėgios surinkti lėšų pagrindiniams projektams finansuoti. TUI taip pat padeda sukurti naujas darbo vietas, mažinti nedarbą, mokami atlyginimai tarptautinėse firmose yra didesni nei vidaus įmonėse, taip pat tobulėja darbo jėga, o taip gerėja ir jos kokybė (Pilinkienė, 2008). Svarbu pabrėžti, jog siekiant gauti visą naudą iš užsienio investicijų, šalis turi turėti palankią verslo aplinką, nes ji skatina ne tik vidaus, bet ir užsienio investicijas. Palanki verslo aplinka prisideda prie naujų

kūrimo, prie įgūdžių tobulinimo bei prie konkurencingos verslo aplinkos kūrimo (Kurtishi-Kastrati, 2013). Tačiau konkurencijos padidėjimas dėl TUI, priimančioje jas šalyje, gali atnešti tiek teigiamas, tiek neigiamas pasekmes. Tarptautinės korporacijos gali tiesiog išstumti atsirandančias naujas įmones šalyje, jei jos nėra pajėgios su jomis konkuruoti. Tokiu atveju daugiau darbo vietų gali būti prarasta, o ne sukurta (Žilinskė, 2010).

D. Ruplienė bei L. Garšvienė (2008) savo tyrime analizavo TUI naudą. Šio tyrimo metu nustatė TUI įtaką priimančios šalies ekonominiam augimui, kuris yra suvokiamas kaip BVP didėjimas, geresnis darbo jėgos panaudojimas, naujų technologijų perėmimas. Išnagrinėjus Lietuvos TUI įtaką BVP vienam gyventojui, buvo nustatyta stipri tiesinė šių rodiklių tarpusavio priklausomybė, tačiau į skirtingas ekonomines veiklas ši įtaka skiriasi, nors visose ekonominėse veiklose buvo nustatytas statistiškai patikimas ryšys.

C. Moraru (2013) tyrimas atskleidė, jog BVP rodiklio augimui stiprią įtaką daro TUI srautai. Jo teigimu, TUI daro teigiamą poveikį ekonominiam augimui, gerinant bendrą našumo lygį bei lemiant efektyvesnį išteklių naudojimą TUI priimančioje šalyje. TUI prisideda ir prie užimtumo didėjimo per verslų kūrimą bei tolesnį jų vystymą. A. R. Sandalcilar ir A. Altiner (2012) taip pat patvirtino, jog TUI srautai daro įtaką BVP augimui ekonominio bendradarbiavimo organizacijos regiono valstybėms (jį sudaro dešimt Europos bei Azijos šalių). Tyrimas parodė, jog TUI analizuoto regionui BVP rodikliui daro itin didelę teigiamą įtaką. E. M. Ekanayake ir J. R. Ledgerwood (2010) tyrė TUI įtaką besivystančiose šalyse skirtinguose regionuose (Azijos, Afrikos, Lotynų Amerikos bei Karibų jūros šalyse). Atlikti tyrimai atskleidė, jog TUI teigiamai veikia ekonomikos augimą besivystančiose šalyse visuose analizuotuose regionuose. Stiprią bei reikšmingą TUI ir BVP priklausomybę patvirtino ir M. Nosheen (2013) tyrimas. Jo metu buvo analizuojamas TUI ir BVP ryšys ilguoju laikotarpiu Pakistane, kurio metu nustatyta ilgalaikė priklausomybė tarp minėtų veiksmų. A. Kuliavienės ir J. Solnyškinienės (2014) tyrimas taip pat atskleidė, jog TUI daro didelę įtaką šalies ekonominiam vystymuisi ir TUI dažnai yra laikomos kaip vienas iš svarbiausių ekonomikos skatinimo veiksmų. Įvairių autorių atlikti tyrimai patvirtina teigiamą TUI įtaką šalių ekonominiam augimui, kuris pasireiškia per BVP rodiklio augimą šalyse priimančiose TUI.

Teigiama TUI įtaka reiškiasi ne tik per BVP augimą, D. Laskienės ir I. Pekarskienės (2011) tyrimo metu buvo nustatytas teigiamas TUI poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui. Atlikus tyrimą buvo nustatytas stiprus tiesioginis ryšys tarp TUI ir Lietuvos darbo produktyvumo. TUI srautai daro stiprią įtaką Lietuvos darbo produktyvumo augimui, tačiau šis produktyvumo augimas yra skirtingas, skirtingose ekonominės veiklos srityse. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog tarp TUI ir statybos pramonės ir šios srities darbo produktyvumo yra labai silpna priklausomybė, be to jos visiškai neįtakoja viešojo valdymo sektoriaus produktyvumo, tačiau stipri įtaką yra pramonės ir prekybos, viešbučių, ryšių bei transporto srityse. K. Axaroglou ir M. Pournarakis (2007) tyrė TUI įtaką užimtumui ir darbo užmokesčiui gamybos sektoriui skirtingose JAV valstijose. Jų tyrimas parodė, jog TUI įtaka darbo rinkai skirtingose valstijose yra gana silpna. Šie rezultatai gauti dėl skirtingo TUI poveikio skirtingose pramonės šakose, vienose šakose TUI daro teigiamą poveikį darbo rinkai, kuomet kitose pramonės šakose šis poveikis yra neigiamas.

TUI sukurtos darbo vietos yra laikomos geromis darbo vietomis, tiek iš darbuotojo, tiek iš šalies pozicijų. Užsienio įmonėje darbuotojams yra mokami didesni atlyginimai nei vietinėse įmonėse (bent jau besivystančiose šalyse), be to užsienio darbdaviai linkę suteikti daugiau apmokymo galimybių darbuotojams. Šaliai TUI sukurtos darbo vietos taip pat yra naudingos dėl bendro darbo našumo didėjimo šalyje, kuris atsiranda dėl padidėjusios konkurencijos vietinėms įmonėms (Javorcik, 2013). Užsienio kapitalo įmonės prisideda ir prie vidaus įmonių našumo didėjimo, šiuos rezultatus atskleidė A. I. Erdogan (2011) tyrimas.

TUI daro teigiamą įtaką naujų gamyklų statybai, valdymo įgūdžių tobulinimo bei kompetencijų augimo TUI priimančioje šalyje (Moyo, 2013). TUI taip pat prisideda prie technologijų sklaidos, žmogiškojo kapitalo formavimo, tarptautinės prekybos integracijos, darbo vietų kūrimo bei verslo plėtros didinimo - visa tai ypač naudinga besivystančioms šalims (Zenasni, Benhabib, 2013). Tačiau pasak R. Moura ir R. Forte (2010), TUI gali daryti įtaką ir šalies žmogiškajam kapitalui, pažangių technologijų naudojimas suteikia galimybę sumažinti reikalingų darbuotojų skaičių lyginant su vietinėmis įmonėmis, o tai gali padidinti nedarbo lygį šalyje. O. Čegyte bei A. Miečinskienė (2009) pabrėžia, jog jei užsienio subjektas suteikia investicijas šalies ūkiui, jis taip pat įgyja technologinę priklausomybę nuo šių investuotojų.

M. Mucuk ir M. T. Demirsel (2013) atlikti tyrimai, dėl TUI poveikio nedarbo lygiui septyniuose besivystančiose šalyse, atskleidė, jog priežastinis ryšys tarp TUI ir nedarbo lygio atsiranda ilguoju laikotarpiu. Šių autorių teigimu, dažniausiai užsienio investuotojai ateina į šalį išsilydinti ar susijungdami su jau veikiančia įmone, todėl TUI dažniausiai sukelia neigiamą poveikį nedarbo lygiui šalyje. Tik naujų įmonių statybos investicijų forma, padeda sukurti naujas darbo vietas ir taip prisidėti prie nedarbo lygio mažėjimo šalyje.

Nors TUI daro daug teigiamos įtakos besivystančioms šalims, tačiau turi būti įgyvendinta labai daug sąlygų, jog šios investicijos neturėtų neigiamos įtakos vietiniams gamintojams. Kaip vieną iš neigiamų TUI aspektų galima įvardinti nelygiavertę konkurenciją. Dėl užsienio investuotojams suteikiamų išskirtinių lengvatų gali būti sujaukiama konkurencija vidaus rinkoje ir taip kenkiama vietos verslininkams. Privilegijos užsienio investuotojams ne tik iškraipo konkurenciją, tačiau valstybė turi gauti lėšų, skiriamų subsidijoms, o jų gaunama tik dar labiau padidinant mokesčius savo šalies gyventojams (Langvinienė, Vengrauskas, Žitkienė, 2004).

S. Antwi ir kt. (2013) savo tyrime atskleidė, jog TUI gali atnešti neigiamą poveikį vietiniams gamintojams. Ši neigiama TUI įtaka pasireiškia tuomet, kai vietiniai gamintojai praranda savo poziciją rinkoje, nes užsienio investuotojai dažnai tampa monopolininkais rinkoje. Tai netiesiogiai pradeda veikti vietinius

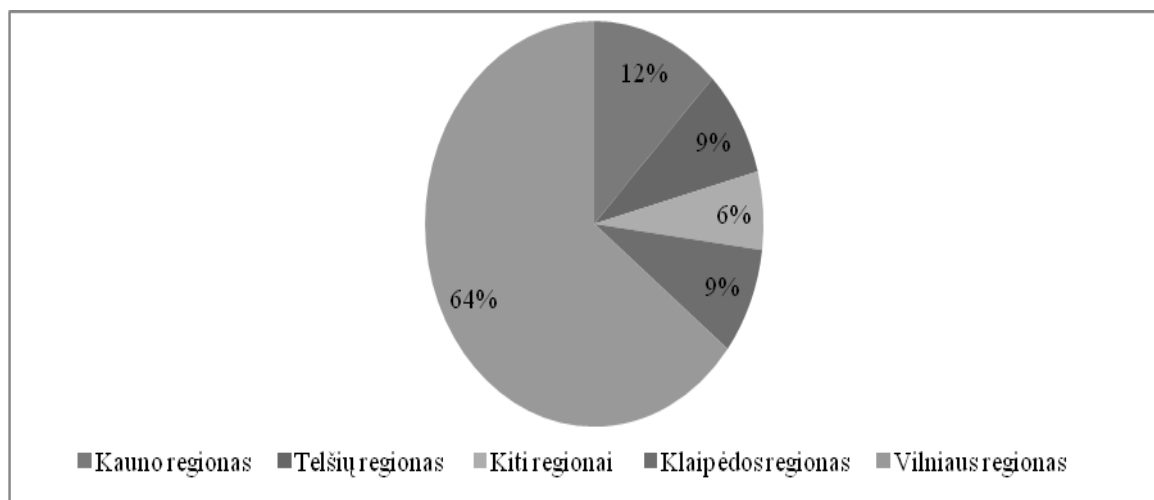
gamintojus, kurie turi stengtis norėdami išlikti rinkoje. Užsienio kompanijos ilgalaikėje perspektyvoje gali pasiekti didesnę masto ekonomiją dėl naudojamų pažangių technologijų. Pasak J. Žemgulienės ir J. Zaleskytės (2006) užsienio investuotojai kartais investuoja į didelės koncentracijos sektorius arba į sunkiai prieinamus sektorius. Užsienio kompanijos gali išstumti vietinius verslus, padidinti įmonių koncentraciją tam tikrame sektoriuje, gauti ekonominę naudą ir išvežti uždirbtą kapitalą iš šalies kurioje vykdo savo investicijas.

Mokslininkas I. Ozturk (2007) savo tyrime atskleidė, jog TUI gali daryti ir neigiamą įtaką šalies augimui, kai kuriose šalyse TUI neigiamai paveikia šalies ekonominį augimą, o kitose šalyse TUI nedaro įtakos arba ji yra labai silpnai susieta su šalies augimui. Besivystančios šalys turi užtikrinti tam tikro lygio išsilavinimą turintį žmogiškąjį kapitalą bei užtikrinti bent minimalų infrastruktūros lygį šalyje, norėdamos gauti naudos iš TUI. Be šių sąlygų besivystanti šalis iš TUI gali sulaukti ne teigiamos, o daugiau neigiamos įtakos savo ekonomikai (Ozturk, 2007). TUI poveikis ekonomikos augimui taip pat priklauso ir nuo priimančioje TUI šalyje esančių institucinių veiksnių (GuechHeang, Moolio, 2013).

Taigi, apibendrinant TUI naudą, galima pabrėžti jog jos padeda kurti naujas darbo vietas, didinti darbo produktyvumą, kartais padeda mažinti nedarbo lygį, padeda optimizuoti išteklių paskirstymą, jų dėka yra perduodamos technologijos bei įgūdžiai iš užsienio šalių, didinama šalies priimančios TUI konkurencija, gerėja tarptautinė prekyba ir, žinoma, šios investicijos daro teigiamą poveikį ekonomikos plėtrai. Tačiau TUI atėjimas gali sukelti įvairių neigiamų padarinių TUI priimančiai šaliai: jos gali padidinti konkurenciją vidaus rinkoje, gali atsirasti technologinė vietinių įmonių priklausomybė, netolygus investicinių srautų pasiskirstymas skatina netolygią TUI priimančios šalies ūkio plėtrą, jos taip pat gali sukelti neigiamų pasekmių TUI priimančios šalies augimo perspektyvoms. Taigi, nors TUI gali atnešti šaliai daug naudos, reikia pabrėžti ir tai, jog šalys priimančios užsienio investicijas turėtų įvertinti ir galimą neigiamą šių investicijų įtaką, sugebėti tinkamai nukreipti bei pasinaudoti šiomis investicijomis.

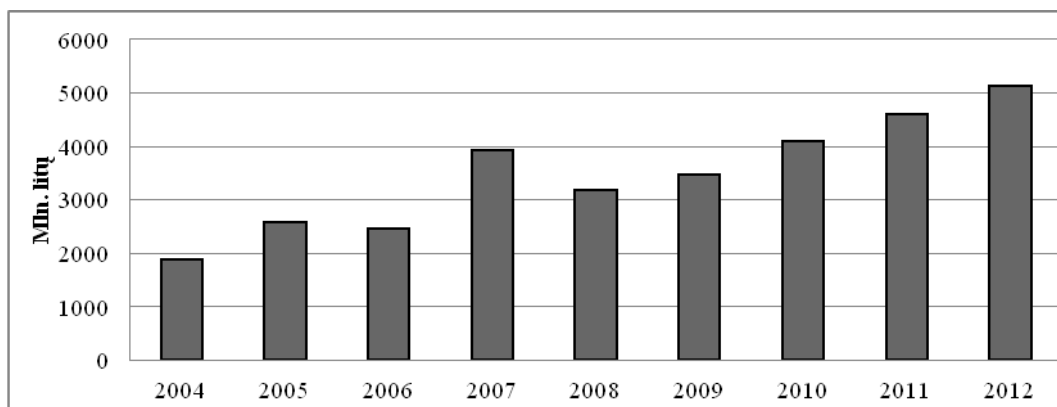
Tiesioginių užsienio investicijų Kauno regione analizė

TUI svarbu nagrinėti ne tik Lietuvos mastu, tačiau ir jų apimtis atskiruose regionuose. Lietuvoje TUI pasiskirsto itin netolygiai, vieni regionai sulaukia didelių TUI srautų, o kiti lieka be šių papildomų investicijų. TUI struktūrą pagal Lietuvos regionus 2012 m. iliustruoja 1 paveikslas.

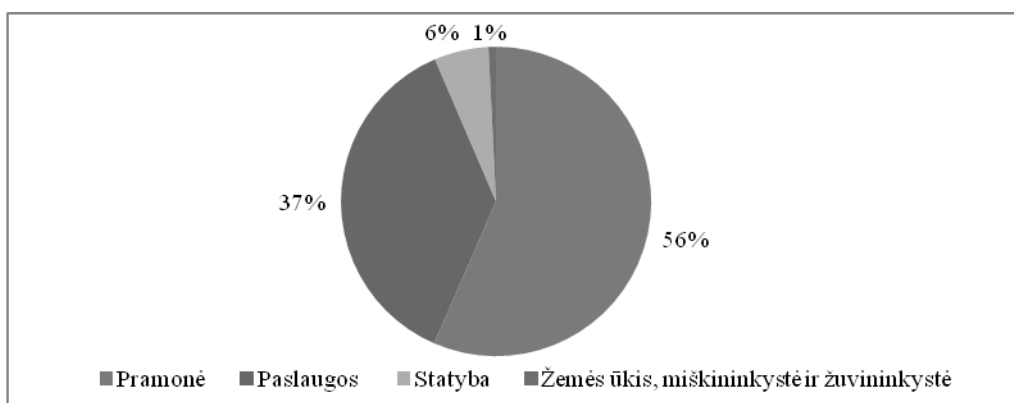
1 pav. TUI struktūra pagal regionus 2012 m., proc. (Šaltinis: sudaryta autorių pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Daugiausia TUI investicijų 2012 m. teko Vilniaus regionui – 26,92 mlrd. litų (64,43 proc.), antroje vietoje pritraukęs daugiau nei penkis kartus mažiau TUI buvo Kauno regionas – 5,13 mlrd. litų (12,28 proc.). Panašios TUI pasiskirstymo tendencijos buvo visais 2004-2012 m., Vilniaus regiono pritraukiamas TUI dydis buvo didžiausias (pritraukė 56,3-68,7 proc. visos šalies TUI). Kauno regionas pagal pritraukiamą TUI kiekį 2004-2012 m. Lietuvoje buvo antrasis (pritraukė 8,5-13,5 proc. visos šalies TUI), išskyrus krizinį 2008 m. kuomet Kauno regioną pagal pritrauktą TUI kiekį aplenkė Klaipėdos regionas (2008 m. Klaipėdos regionas pritraukė 70 mln. daugiau TUI nei Kauno regionas, tai galima sieti su Klaipėdos regione esančiu jūrų uostu, dėl kurio ir kriziniais 2008 m. TUI apimtys šiame regione nesumažėjo). Visais analizuojamais 2004-2012 m. mažiausiai TUI pritraukė Tauragės regionas (vos 0,11-0,18 proc. visos šalies TUI). Galima teigti, jog palankiausia užsienio investuotojams yra investuoti į Lietuvos sostinę – Vilnių ir jo regioną. Aptarus bendrą TUI struktūrą Lietuvoje, tolesnėje analizėje bus nagrinėjamos tik Kauno regiono TUI apimtys, TUI kitimas per analizuojamus 2004-2012 m. šiame regione pateikiamas 2 paveiksle.

2 pav. TUI Kauno regione 2004-2012 m., mln. litų (Šaltinis: sudaryta autorių pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

TUI Kauno regione prasidėjus ekonominei krizei 2008 m. sumažėjo 18,75 proc. ir siekė 3,19 mlrd. litų, tačiau nuo 2009 m. iki pat 2012 m. galima pastebėti TUI augimo tendenciją (kasmet jos didėjo po daugiau nei 9 proc.). Iš tiesų, šios Kauno regiono TUI kitimo tendencijos yra labai panašios į visos Lietuvos TUI kitimus, tik 2006 m. TUI Kauno regione sumažėjo beveik 5 proc., kuomet šalies TUI pokytis buvo teigiamas ir siekė net 21 proc. TUI struktūra pagal atskirus ekonomikos sektorius Kauno regione 2012 m. iliustruoja 3 paveikslas.

3 pav. TUI struktūra pagal ekonominius sektorius Kauno regione 2012 m., proc. (Šaltinis: sudaryta autorių pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Daugiausia TUI Kauno regione sulaukė pramonės sektorius, pritraukęs net 2,76 mlrd. litų, antroje vietoje pagal pritraukiamą TUI kiekį buvo paslaugų sektorius – 1,81 mlrd. litų, o trečioje vietoje statybos sektorius – 2,8 mlrd. litų, tačiau žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius Kauno regione beveik visiškai nesulaukia TUI. Panašios TUI pasiskirstymo tendencijos buvo visais 2008-2012 m. Pirmoje vietoje pagal TUI apimtys buvo pramonės arba paslaugų sektorius, o trečioje statybos sektorius. Pramonės sektorius daugiausia TUI sulaukė 2008 m. ir 2011 m. (sulaukęs virš 50 proc. visų Kauno regiono TUI), o 2009-2010 m. pirmoje vietoje buvo paslaugų sektorius (atitinkamai pritraukęs 49,7 proc. bei 50,8 proc. visų Kauno regiono TUI).

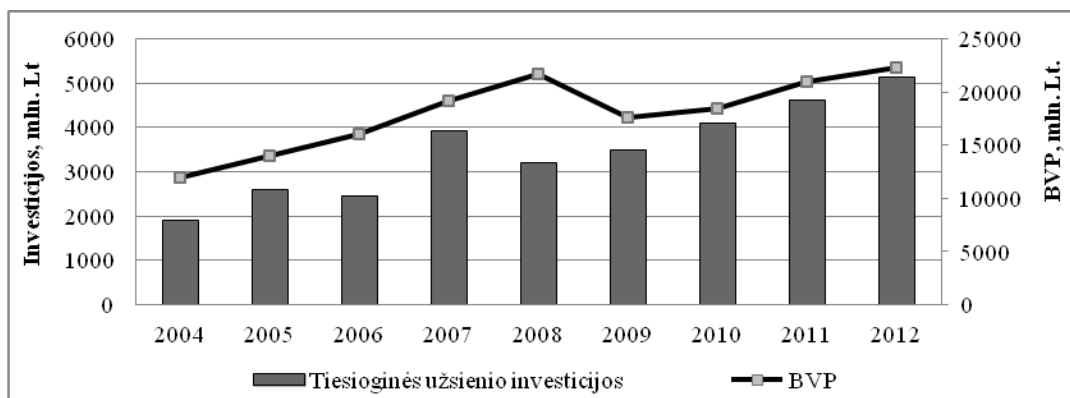
Apibendrinant galima teigti, jog Kauno regionas Lietuvoje pagal pritraukiamą TUI kiekį buvo antrasis visais 2004-2012 m. (išskyrus krizinius 2008 m.). Analizės metu taip pat nustatyta, jog paskutiniaisiais 2009-2012 m. Kauno regione yra pastebima TUI augimo tendencija.

Tiesioginių užsienio investicijų įtaka Kauno regiono ekonominei plėtrai

Siekiant nustatyti TUI įtaką Kauno regionui, reikia nagrinėti Kauno regiono ekonominę plėtrą atspindinčius rodiklius bei TUI ir šių rodiklių tarpusavio priklausomybes. Mokslinėje literatūroje išskiriami ir tolesnėje analizėje nagrinėjami rodikliai susiję su TUI:

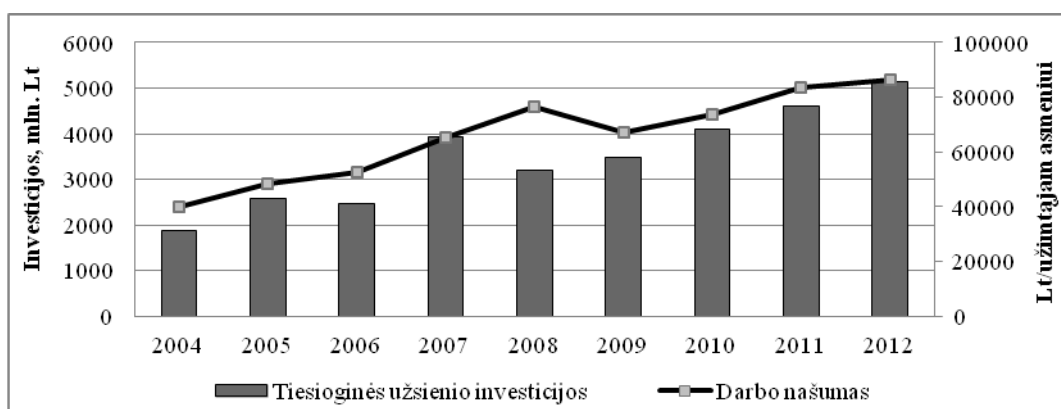
- 1) BVP;
- 2) darbo našumas;
- 3) nedarbo lygis Kauno regione.

TUI ir BVP apimčių kitimą Kauno regione iliustruoja 4 paveikslas. Analizuojant 4 paveikslą matyti, jog TUI Kauno regione sumažėjo jau 2008 m., kuomet BVP apimtys sumažėjo tik 2009 m. Šią situaciją galima paaiškinti tuo, jog Lietuvos ekonominė situacija blogiausioje padėtyje buvo 2009 m., tačiau užsienio investuotojai jau 2008 m. pradėjo mažinti savo investicijas į Lietuvą dėl neapibrėžtos ekonominės padėties ir prasidėjusios ekonominės krizės jų šalyse.

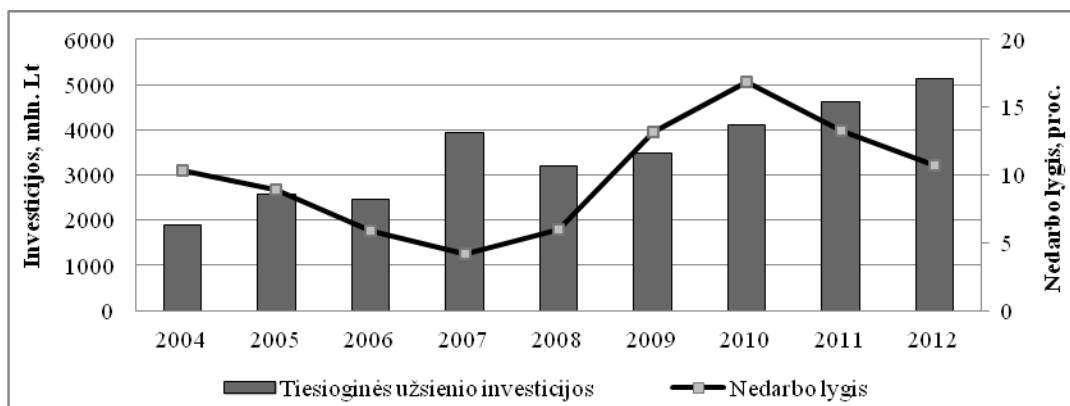
4 pav. TUI ir BVP apimtys Kauno regione 2004-2012 m. (Šaltinis: sudaryta autorių pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Visgi nuo 2009 m. iki pat 2012 m. tiek TUI apimtys, tiek Kauno regiono sukuriama BVP apimtys didėjo. Visgi, galima teigti, jog TUI ir BVP nagrinėjamu laikotarpiu Kauno regione kito panašiomis tendencijomis. TUI ir darbo našumo dinamika atspindi 5 paveiksle.

5 pav. TUI ir darbo našumo dinamika Kauno regione 2004-2012 m. (Šaltinis: sudaryta pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Darbo našumo kitimo tendencijos nagrinėjamu laikotarpiu buvo labai panašios į BVP kitimo tendencijas - darbo našumas Kauno regione sumažėjo 2009 m., o nuo jų iki pat 2012 m. buvo fiksuojamas jo augimas. Nors 2009 m. BVP apimtys Kauno regione sumažėjo gana ženkliai (18,82 proc.), tačiau sumažėjus ir užimtųjų gyventojų skaičiui, darbo našumo rodiklio sumažėjimas nebuvo toks ženklus kaip BVP (našumas sumažėjo 12,06 proc.). Taigi, TUI ir darbo našumo kitimo tendencijos nagrinėjamu 2004-2012 m. laikotarpiu Kauno regione buvo panašios, išsiskyrė tik 2006 m. bei 2008 m. kuomet didėjant darbo našumui, TUI apimtys sumažėjo. TUI ir nedarbo lygio kitimą iliustruoja 6 paveikslas.

6 pav. TUI ir nedarbo lygis Kauno regione 2004-2012 m. (Šaltinis: sudaryta autorių pagal Oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Nedarbo lygis Kauno regione visu analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją mažėti, išskyrus krizinius 2008-2009 m. bei 2010 m. kuomet nedarbo lygis Kauno regione augo. Nors teigiama, jog TUI kuria naujas darbo vietas, kas turėtų mažinti nedarbo lygį šalyje (ar šiuo atveju Kauno regione), tačiau lyginant TUI ir nedarbo lygio dinamiką aiškios priklausomybės tarp šių rodiklių kitimo nėra. Siekiant nustatyti statistinį ryšį tarp nagrinėtų ekonominių rodiklių ir TUI kitimo buvo apskaičiuoti tiesinės koreliacijos koeficientai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tiesinė koreliacija tarp TUI ir ekonominių rodiklių Kauno regione (Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis)

	Kauno regiono BVP	Darbo našumas Kauno regione	Kauno regiono nedarbo lygis
Koreliacijos koeficientas	0,850235	0,921588	0,354364
t_{stebimas}	4,273356	6,281501	1,002623

Pagal 1 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, jog tarp TUI ir darbo našumo egzistuoja labai stipri teigiama tiesinė koreliacija – t.y. didėjant TUI dydžiui Kauno regione, atitinkamai didėja ir Kauno regiono darbo našumas. Tarp TUI ir Kauno regiono BVP nustatyta stipri teigiama koreliacija, taigi TUI augimas turi teigiamos įtakos Kauno regiono BVP augimui. Tarp TUI ir Kauno regiono nedarbo lygio nustatyta silpna teigiama koreliacija.

Nustačius koreliacijos koeficientus reikia nustatyti ar jie yra reikšminiai. Nustatyta t_{kritis} reikšmė lygi 2,365, todėl apskaičiuoti koreliacijos koeficientai tarp TUI ir BVP bei darbo našumo yra reikšminiai. Tačiau tarp TUI ir nedarbo lygio $t_{\text{stebimas}} < t_{\text{kritis}}$, kas parodo, jog apskaičiuotas koreliacijos koeficientas ir nustatyta silpna teigiama koreliacija yra nereikšminė. Galima teigti, jog tarp TUI ir nedarbo lygio Kauno regione nebuvo nustatyta tiesinė koreliacinė priklausomybė dėl galimo skirtingo TUI poveikio skirtingų ekonominių sektorių nedarbo lygiui arba dėl pačios TUI formos į Kauno regioną atėjimo (nedarbo lygio mažėjimui didžiausią teigiamą įtaką daro naujų įmonių statybos investicijų forma, o ne įmonių pirkimas ar susijungimas).

Siekiant įvertinti, ar TUI įtakos tendencijos ekonominiams Kauno regiono rodikliams yra panašios kaip ir visoje Lietuvoje, buvo apskaičiuotos analizuotų rodiklių priklausomybės visos Lietuvos mastu, kurios pateiktos 2 lentelėje.

2 lentelė. Tiesinė koreliacija tarp TUI ir ekonominių rodiklių Lietuvoje ir Kauno regione (Šaltinis: sudaryta darbo autorių, remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis)

Ekonominiai rodikliai	Lietuvos		Kauno regionas	
	Koreliacijos koeficientas	t_{stebimas}	Koreliacijos koeficientas	t_{stebimas}
BVP	0,930572	7,189253	0,850235	4,273356
Darbo našumas	0,941844	7,927174	0,921588	6,281501
Nedarbo lygis	0,261051	0,764886	0,354364	1,002623

Tarp TUI ir Lietuvos BVP bei darbo našumo buvo nustatytos labai stiprios teigiamos tiesinės koreliacijos. Koreliacinės analizės metu nustatyta t_{kritis} reikšmė lygi 2,306, kadangi skaičiuojant koreliacijos koeficientus Lietuvos mastu buvo panaudoti ir 2013 m. duomenys. Tikrinant nustatytų koreliacijos koeficientų reikšmingumą, tik tarp TUI ir nedarbo lygio nustatyta koreliacija nėra reikšminė, nes jos $t_{\text{stebimas}} < t_{\text{kritis}}$, kitų nustatytų priklausomybių $t_{\text{stebimas}} > t_{\text{kritis}}$, todėl apskaičiuoti koreliacijos koeficientai yra reikšminiai.

Lyginant Lietuvos TUI ir ekonominių rodiklių koreliacijas su Kauno regiono, galima teigti, jog Lietuvos mastu TUI daro didesnę įtaką ekonominiams rodikliams nei TUI daro įtaką Kauno regione. Apskaičiuotų koreliacijos koeficientų reikšmės Lietuvos mastu buvo didesnės, o tarp Lietuvos TUI ir BVP buvo nustatyta labai stipri teigiama tiesinė koreliacija (koreliacijos koeficientas 0,931), kuomet tarp Kauno regiono TUI ir BVP buvo nustatyta tik stipri teigiama koreliacija (koreliacijos koeficientas 0,850). Didžiausią įtaką TUI Kauno regione daro darbo našumui, tarp TUI ir darbo našumo Kauno regione nustatyta vienintelė labai stipri teigiama koreliacija.

Apibendrinant galima teigti, jog nors TUI įtaka ekonominiams šalies rodikliams yra teigiama ir stipresnė nei TUI įtaka Kauno regiono ekonominiams rodikliams, tačiau Kauno regiono TUI daro reikšmingą ir teigiamą poveikį ekonominiams regiono rodikliams – BVP bei darbo našumui. Tačiau tarp TUI ir nedarbo lygio Kauno regione tiesinė priklausomybė nebuvo nustatyta.

Išvados

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą kaip pagrindines, TUI atėjimo naudas, galima įvardinti bendrojo vidaus produkto augimą, darbo našumo didėjimą, naujų darbo vietų kūrimą, kuris prisideda prie nedarbo mažinimo, technologijų bei įgūdžių perėmimą iš užsienio šalių. Svarbu pabrėžti, jog nors TUI gali atnešti naudos jas priimančiai šaliai, kiekviena valstybė priimdama užsienio investicijas turi sugebėti tinkamai jas nukreipti bei pasinaudoti, nes kitu atveju gali pasireikšti neigiama šių investicijų įtaka.

2009-2012 m. TUI apimtys Kauno regione turėjo tendenciją augti – kasmet jos didėjo po daugiau nei 9 proc., tačiau 2008 m. dėl neapibrėžtos ekonominės padėties visame pasaulyje, užsienio investuotojai sumažino savo investicijas ir Kauno regione – TUI šiame regione sumažėjo 18,75 proc.

TUI Kauno regione daro reikšmingą ir teigiamą įtaką Kauno regiono ekonominei plėtrai per BVP bei darbo našumo augimą, tarp TUI ir Kauno regiono BVP egzistuoja stipri teigiama 0,850 koreliacija, o tarp TUI ir

Kauno regiono darbo našumo labai stipri teigiama 0,922 koreliacija. Tačiau TUI įtaka ekonominiams Lietuvos rodikliams yra teigiama ir stipresnė nei TUI įtaka Kauno regionui, tarp TUI ir Lietuvos BVP nustatyta 0,930 koreliacija, kuomet tarp TUI ir darbo našumo net 0,942. Nustatyta, jog TUI daro teigiamą įtaką Kauno regiono ekonominei plėtrai, todėl galima teigti, jog tiek regiono verslininkai, tiek šiam regionui priklausančios savivaldybės turėtų dėti pastangas didinant Kauno regiono patrauklumą užsienio investuotojams bei pritraukiant TUI į regioną.

Literatūra

1. ANTWI S., et. al. 2013. Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical Evidence from Ghana. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, vol. 3, no. 1, p. 18–25.
2. AXARLOGLOU K.; POURNARAKIS M. 2007. Do All Foreign Direct Investment Inflows Benefit the Local Economy? *The World Economy*, p. 424-445.
3. ČEGYTĖ O.; MIEČINSKIENĖ A. 2009. Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, t. 1, nr. 3, p. 9-12.
4. EKANAYAKE E. M.; LEDGERWOOD J. R. 2010. How does Foreign Direct Investment Affect Growth in Developing Countries? An Empirical Investigation. *The International Journal of Business and Finance Research*, vol. 4, no. 3, p. 43-53.
5. ERDOGAN A. I. 2011. Foreign Direct Investment and Productivity Spillovers: Evidence from Turkey. *Journal of Applied Finance & Banking*, vol. 1, no. 4, p. 185-199.
6. GUECHHEANG L.; MOOLIO P. 2013. The Relationship between Gross Domestic Product and Foreign Direct Investment: The Case of Cambodia. *KASBIT Business Journal*, vol. 6, p.87-99.
7. JAVORCIK B. 2013. Does FDI Bring Good Jobs to Host Countries? *Background Paper for the World Development Report 2013*, p. 1-22.
8. KULIAVIENĖ A.; SOLNYŠKINIENĖ J. 2014. The Evaluation of the Impact of Foreign Direct Investment on Lithuanian Economy Using LAG-Analysis. *Economics and Management*, vol. 19 issue 1, p. 16-24.
9. KURTISHI-KASTRATI S. 2013. The Effects of Foreign Direct Investments for Host Country's Economy. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, vol. 5, issue 1, p. 26-38.
10. LANGVINIENĖ N.; VENGRAUSKAS P. V.; ŽITKIENĖ R. 2004. *Tarptautinis verslas 2 knyga*. Kaunas: Technologija.
11. LASKIENĖ D.; PEKARSKIENĖ I. 2011. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui. *Ekonomika ir vadyba*, nr. 16, p. 207-213.
12. MOYO T. 2013. The impact of Foreign Direct investment on economic growth: The case of Zimbabwe (2009- 2012). *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, vol. 1, issue 6, p. 323-329.
13. MORARU C. 2013. Foreign direct investment and economic growth in Romania. *Theoretical and Applied Economics*, vol. 20, no. 5, p. 125-134.
14. MOURA R.; FORTE R. 2010. The Effects of Foreign Direct Investment on the Host Country Economic Growth - Theory and Empirical Evidence. *FEP working papers*, no. 390, p. 1-32.
15. MUCUK M.; DEMIRSEL M. T. 2013. The Effect of Foreign Direct Investments on Unemployment: Evidence from Panel Data for Seven Developing Countries. *Journal of Business, Economics & Finance*, vol. 2, issue 3, p. 53-66.
16. NOSHEEN M. 2013. Impact of Foreign Direct Investment on Gross Domestic Product. *World Applied Sciences Journal*, vol. 24 issue 10, p. 1358-1361.
17. Oficialiosios statistikos portalas, 2014. [interaktyvus]. Prieiga per <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.
18. OZTURK I. 2007. Foreign Direct Investment – Growth Nexus: a Review of the Recent Literature. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, vol. 4, no. 2, p. 79-98.
19. PILINKIENĖ V. 2008. *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. Kaunas: Technologija.
20. RUPLIENĖ D.; GARŠVIENĖ L. 2008. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonominiam augimui. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, nr. 3 (12), p. 262-270.
21. SANDALCILAR A. R.; ALTINER A. 2012. Foreign Direct Investment and Gross Domestic Product: An Application on ECO Region (1995-2011). *International Journal of Business and Social Science*, vol. 3, no. 22, p. 189-198.
22. ZENASNI S.; BENHABIB A. 2013. The Determinants of Foreign Direct Investment and Their Impact on Growth: Panel Data Analysis for AMU Countries. *International Journal of Innovation and Applied Studies*, vol. 2, no. 3, p. 300-313.
23. ŽILINSKĖ A. 2010. Incoming Foreign Investment: holly water or menu of potential troubles? *Engineering Economics*, no. 21(5), p. 518-524.
24. ŽEMGULIENĖ J., ZALESKYTĖ J. 2006. Foreign Direct Investment in Lithuania – Sectors of Investment as Determinant of Growth. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, nr. 38 p. 195-203.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IMPACT TO THE KAUNAS REGION

Violeta Naraškevičiūtė, Aida Barkauskaitė
Kaunas University of Technology

Summary

FDI is a significant factor in many national economies and particularly important to small and little known countries in the world like Lithuania. FDI has an impact not only on the economic development of the country, but also for individual regions of the country. In scientific literature there are plenty of studies investigating FDI, their determinants and their impact on the economic development of the country, but finding studies examining FDI impact on certain region of the country is extremely difficult. Whereas Kaunas region by gross domestic product size and attraction of FDI in the latter period is the second in Lithuania, the evaluation of FDI in Kaunas region is particularly important. The aim of this work is to make evaluation FDI impact to Kaunas region. Research object is FDI in Kaunas region. To reach the aim of this work the following tasks were formed: examine the theoretical aspects of FDI; analyze the FDI volume and structure in Kaunas region; perform FDI impact analysis to Kaunas region.

The analysis showed that FDI can bring various benefits to the host country by gross domestic product growth, labor productivity growth, job creation, which contributes to the reduction of unemployment, technology and skills takeover from foreign countries. The analysis also revealed that in 2009-2012 years FDI volumes in Kaunas region tended to grow, but in 2008 FDI volume in this region decreased because of the uncertain economic situation in the world. The results also showed that FDI has a significant and positive impact on Kaunas region economic development through GDP and labor productivity growth.

Key words: foreign direct investment, Kaunas region, economic development.